Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
ISBN: 978-606-8624-17-4
Section: Language and Discourse

LINGUISTIC CONSIDERATIONS ON ROMANIAN PHYTONIMS CREATED WITH TERMS RELATED TO THE (HOLY) CROSS

Radu Drăgulescu

Assoc. Prof., PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: Our paper aims an inventory, an interpretation and a statistical analysis of the Romanian phytonims created with the terms related to the (Holy) Cross and how it is reflected in our ethnobotany. As expected, Romanians named many plants with synonyms and words related to the term cross, undergoing specific lexical transformations, proving that the terms are long time used in Romanian language and that Phytonimy is a reliable source of linguistic thesaurus.

Keywords: Romanian phytonimy, linguistic imaginary, connotation, denotation, cross

Analiza noastră pornește de la colaborarea cu Constantin Drăgulescu, în vederea realizării *Dicționarului explicativ al fitonimelor românești*[1], care completează substanțial *Dicționarul* lui Al. Borza[2], ce cuprinde, pe lângă câteva mii de nume de plante maghiare, săseşti, germane, franţuzeşti, engleze, ruseşti, ucraineene, sârbeşti, bulgăreşti, turceşti, și 10.906 nume româneşti de plante pentru 2.095 specii. Prin publicarea *Dicţionarului explicativ al fitonimelor româneşti* și a *Dicționarului de fitonime românești*[3], Constantin Drăgulescu a ridicat numărul numelor româneşti de plante cunoscute la 21.839 fitonime cunoscute până în prezent, fitonime care aparţin unui număr de 3.227 specii de plante indigene şi exotice, spontane şi cultivate. La acestea se adaugă 3.070 nume de soiuri şi 612 termeni care desemnează de părţi (organe) de plante. Astfel, fitonimia românească însumează, deocamdată, peste douăzeci și șase de mii de termeni.

[1] Constantin Drăgulescu, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești,* Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, 2010.
[2] Al. Borza, *Dicționar etnobotanic*, București, Editura Academiei R.S.R., 1968.
[3] Constantin Drăgulescu, *Dicționar de fitonime românești,* Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, 2014.

BDD-A25397 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

Între fitonimele româneşti am identificat un număr de 73 care sunt create cu ajutorul termenului *cruce* și cu corespondente indirecte ale acestuia. Nu am analizat separat variante fonetice și lexicale ale termenilor din structura fitonimului (de ex. *cruce-cruşe, cârstănească-cârstănească*), decât dacă denumesc specii diferite de plante, întrucât sunt variabile dialectale și nu constituie obiectul acestei lucrări, dar am individualizat schimbări ale numărului (*cruce-cruci*) sau diminutivări (*cruciță, cruciuliță*) întrucât țin în mod direct de denotație, de cele mai multe ori aceste variante fitonimice desemnând alte specii, dar și de conotație, diversele forme evidențiind grade diferite de afectivitate și expresivitate.

În privința posibilității studierii semantice a nomenclaturilor, Simina Terian consideră că „textemele realizează adeseori o reorganizare a opozițiilor echipolente din lexicul primar sub forma unor opoziții graduale și/sau privative”.[4]

În opinia lui Ioan Milică[5], este important să punem în valoare „*relativitatea* modelelor denominative naive (empirice)”. Vocabularul popular al plantelor demonstrează că, în interiorul unei culturi, una şi aceeaşi realitate capătă, în perioade şi regiuni distincte, desemnări diverse. Nici modelul denominativ ştiinţific, nici cel popular nu epuizează codificarea integrală a caracteristicilor biologice ale plantelor, raportul relativ *nume – obiect* fiind istoric dezvoltat din mai multe unghiuri de numire. Adoptând o perspectivă diacronică asupra numirii plantelor, observăm că unele din faptele de limbă înregistrate în sincronia dicţionarelor etnobotanice ca echivalenţe denominative apar, în evoluţia cultural-istorică a limbii, drept realizări complementare[6].

Termenul *cruce* provine din lat. crux, -cem[7] și desemna inițial obiectul de tortură utilizat în antichitate pentru pedepsirea și uciderea răufăcătorilor condamnați la moarte prin răstignire. Este atestat cu această semnificație, la 1581, în *Evanghelia* lui Coresi 69/30[8]: „Altă moarte nu era mai spurcată... decât ... moartea cruciei”. Cu semnificația de lemn pe care a fost

[4] Simina-Maria Terian, *Textemele românești. O abordare din perspectiva lingvisticii integrale*, Iași, Institutul European, 2015; a se vedea și „Premise pentru o poetică a textemelor”, in: *EITM5*, Târgu Mureș http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari5/IETM5_Part41.pdf.
[5] Ioan Milică, *Imaginarul creştin în denumirile populare româneşti de plante III*, în *Limba Română*, nr. 5, anul XXIV, 2014 și http://www.cntdr.ro/sites/default/files/cs2013/cs2013a25.pdf, accesat la 9 octombrie 2016.
[6] *Ibidem*.
[7] DLR, Tomul II, Litera C, București Editura Academiei Române, 2010; a se vedea și Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, 2002, p. 258.
[8] *Apud* DLR, Tomul II, Litera C, București Editura Academiei Române, 2010.

BDD-A25397 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

răstignit Isus Hristos apare în *Tetraevenghelul* de la 1574[9]: „Isus... purta crucea lui". În sens conotativ este întrebuințat ca sinonim pentru durere, suferință adâncă, drumul vieții sau destin. În opinia lui Vinereanu, ar trebui avut în vedere faptul că, în albaneză, pe lângă forma kryq și derivatele sale cu conotații creștine, există și fem. kryke cu alți derivați, care au înțelesul de „cruciș, încrucișat, răscruce", neavând nimic comun cu crucea creștină. În limba română am avea o situație similară, iar pentru că în ambele limbi există același fenomen, am putea conchide că aceste forme provin din preindeur. *(s)kreuk- „a curba, a încovoia", din care Walde derivă lat. crux[10].

Odată cu răspândirea creștinismului, crucea reprezintă un simbol polivalent cu adânci semnificații și un semn al credinței și al apartenenței la o anumită comunitate (religioasă). De-a lungul istoriei a fost pusă în relație cu o serie lungă de rituri, secte, ordine, grupări religioase, civile, militare, ezoterice sau nu, mituri, legende, obiceiuri și credințe populare etc. Din acest punct de vedere, crucea a cunoscut o serie de modificări, existând astăzi cruce grecească, egipteană, latină, papală, rusească, roșie, de Malta, a casei, a molidului etc. În majoritatea covârșitoare a cazurilor are efecte de curățire sufletească și chiar de exorcizare. Absența ei nu poate aduce decât lucruri rele cu sine[11], iar oamenii din popor au încercat sa acționeze mereu „sub semnul crucii". Obiectelor în formă de cruce li se atribuie proprietăți divine, în special având proprietatea de a sfinți locuri, de a feri purtătorul de primejdii și chiar de a alunga spiritele rele sau dracii, inclusiv pe Necuratul. Ridicarea ei lânga morminte indica faptul că decedații care odihnesc acolo sunt creștini. Dacă o aflăm pe turla unei biserici, vom înțelege, de regulă, că acel locaș este unul creștin ortodox, o „Biserică dreptcredincioasă". Constituie un model de cusătură, întâlnit adeseori pe ii, dar și pe alte obiecte de uz casnic. Denumește pretcele, trepcele, bețele puse cruciș în interiorul stupului pe mai multe rânduri, pentru a susține fagurii. Cruci se numesc și gratiile în formă de cruce ale ferestrelor, ramele care se așează pe fântâni și de care se fixează stâlpii și tot astfel se numesc și părțile în formă de cruce ale vârtelniței. Cruce se numește în Moldova sâmburele de nucă. Desenată înaintea unui nume, indică faptul că persoana care purta acel nume a decedat. Pus înaintea unui cuvânt, indică faptul ca acel cuvânt a ieșit din uz.

[9] *Ibidem*.
[10] Mihai Vinereanu, *Dicționar etimologic al limbii române*, București, Editura Alcor Edimpex, p. 283.
[11] „Dacă ouă găina o stârpitură de ou și ține cineva stârpitura ceea subsioară nouă zile și nouă nopți într-o casă pustie, fără semn de cruce ori icoană, iese... dracul." T. Pamfile, *apud* DLR, Tomul II, Litera C, București Editura Academiei Române, 2010, p. 924.

BDD-A25397 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

Acest termen este implicat în crearea unei multitudini de expresii, proverbe și zicători românești, indicând vechimea lui și rolul său spiritual, afectiv și social (fapt demonstrat și de mulțimea de derivate și diminutive precum cruciță, cruciuliță, crucișoară, cruceliță, cruciliță etc.): a pune cruce, a trage cruce „a încheia, a termina (cu) ceva/cineva, a uita, a părasi", a găta cu crucea „a muri", cruce de aur cu sensul de "ferească Dumnezeu" (în special, în Moldova și Bucovina) atunci când cineva pomenește numele diavolului, cât crucea, cât o cruce „înalt(ă), voinic(ă), dar și foarte frumoasă", cruce de voinic „în toată puterea, fără frică", cruce de muiere „destoinică, harnică". În Transilvania, se folosește între femei cu sensul de „soro, lele", probabil prescurtare de la „soro de cruce"[12], a scoate crucile „procesiune", crucea miresii „cununa împletită la nunți", cruce de grâu „jumătate de claie de snopi de grâu în formă de cruce" (numite în Dolj cârstace, în Olt cârstă, cârstață), cruce de spic, cruce de păpușoi, cruce care cască „jucărie făcută din spic de păpușoi și întâia frunză de sub el[13]", crucea căruței, crucea carului, crucea trăsurii (la fiecare există o cruce dinapoi și o cruce dinainte), cruce mare, crucea înaintașilor, crucea urzelii, crucea pânzei, crucea morii, crucea de la Comarnic, crucea vâslei, crucea spinării „osul sacru", crucile satului, crucile mesei, a i se face cuiva calea cruce, a i se face calea cruce cu cineva, a da cu crucea peste cineva „a întâlni pe neașteptate", a se uita în crucea cuiva „drept în ochi", crucea amiezii, crucea miază-zi, crucea zilei, crucea nopții, a-și face cruce, a-și face cruce cu stânga „a se mira de ceva, dar și a cobi", a-i ridica cuiva sfinte cruci „a înjura", bata-l crucea (poate avea și sens jovial), ucigă-l crucea, frați de cruce. După denumirea din limba germană (Kreuz), a ajuns să desemneze trefla în jocurile de cărți și creițarii, cf. pol. krajcar, grajcar, magh.krajcar, monedele (a suta parte dintr-un florin) folosite în perioada imperiului habsburgic (emise însă la 1271) și care aveau pe avers o cruce dublă. Cruce se numește cea de-a zecea din cele douăspezece figuri ale jocului de călușari[14]. Crucea babei sau După cruci se numește un joc de copii. În chirurgie se folosește un pansament numit cruce de Malta.

În fitonimia românească am identificat, spuneam, 73 de fitonime create cu ajutorul termenului *cruce* și cu corespondente indirecte ale acestuia. Cel mai important este cruș- cu semnificația „sânge, însângerat", asupra căruia vom insista la fitonimele în cauză (crucea-feciorului, crucea-voinicului, iarba-crucii, crușin, cuscrișor, cuțcrișor etc.). De cele mai multe

[12] A se vedea DLR, Tomul II, Litera C, București Editura Academiei Române, 2010, p. 925.
[13] Pamfile *Apud* DLR, Tomul II, Litera C, București Editura Academiei Române, 2010, p. 925.
[14] *Ibidem*, p. 926.

BDD-A25397 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

ori legătura dintre cruce și sânge se face în denumirile respective prin legende și credințe conform cărora plantele în cazuză se aflau sub crucea pe care era răstignit Mântuitorul și picuri din sângele acestuia ar fi curs pe flori sau frunze. Fitonimele sunt explicate și enumerate mai jos, alfabetic, precizând pentru fiecare denumirea ştiinţifică și pot fi grupate, din punct de vedere al formării lor, în cel puţin șapte categorii.

Dintre fitonimele analizate, 32 sunt concentrate într-un termen unic: *aerel, aliluia, angelică (și variante), bisericuțe, castravan, cărstănească (și variante), cârciumărească, cârstăească (și variante), clujănci, corcani, crastavan, crâșmărese, creastă, creştinească, cruce, cruceliță, crucișor, cruciță, cruciuliță, cruciulițe, crusei, cruşân (și variante), cruțățea (și variante), cuțcrișoară, însângerată, petimbroasă, pristolnic, râjnică, rijnică, sânginel, troițe, zbârciogi*.

Treizeci se compun din doi termeni, dintre care 6 sunt formate prin hipotaxă, dintr-un substantiv în nominativ și un atribut adjectival, exprimat printr-un adjectiv calificativ: *buruiene-sfinte, crucea-mare, cruce-mare, cruce-mică, cruciuliță-lânoasă, cruciuliță-păroasă*, iar 22 sunt construite prin hipotaxă, dintr-un substantiv în nominativ + substantiv în genitiv, alcătuind un atribut substantival genitival: *chelea-crucii, crucea-feciorului, crucea-florilor, crucea-pământului, crucea-păştii, crucea-pâinii, crucea-popii, crucea-ruşilor, crucea-spinării, crucea-untului, crucea-vacii, crucea-voinicului, cruciţa-muntelui, feriga-crucii, floarea-crucii, foaia-crucii, frunza-crucii, iarba-crucii, părul-crâjei, sclipeții-crucii, spinul-crucii, ziua-crucii.* Două sunt construite prin parataxă, din două substantive în nominativ, cel de-al doilea reprezentând o caracteristică[15]: *poamă-cruce, viță-cruce.*

Din trei termeni se compun 8 fitonime. Șapte se formează prin hipotaxă, dintr-un substantiv în nominativ + prepoziție simplă + substantiv în acuzativ, formând un atribut substantival prepozițional: *crastavan-de-munte, crucea-Sfântului-Petru, cruce-de-fier, cruce-de-piatră, cruciuliță-de-munte, flori-în-crăngi, flori-în-cruci*; un fitonim conține un substantiv articulat hotărât, în nominativ + articol demonstrativ + adjectiv calificativ: *crucea-cea-mare*.

Un fitonim este compus din patru cuvinte: un substantiv în nominativ + prepoziție compusă + substantiv în acuzativ, formând un circumstanțial de loc: *iarbă-de-sub-cruce.*

[15] A se vedea Valerica Sporiș, *Note pe marginea naturii adjectivului din perspectiva relației cu substantivul, verbul și adverbul*
http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari2/Valerica%20Sporis.pdf.

BDD-A25397 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

Chiar dacă, la origine, multe dintre aceste configuraţii semantice au reprezentat metafore insolite, ele şi-au pierdut, prin „repetare", orice valoare „poetică", devenind astfel expresii convenţionale[16].

Am adoptat ortografia propusă de DOOM2, conform căruia se scriu cu cratimă substantivele compuse cu unitate semantică și gramaticală mai mică decât a celor scrise într-un cuvânt, eventual, cu articulare și flexiune și la primul element, având structura substantiv + prepoziție + substantiv, substantiv + substantiv în nominativ, substantiv (articulat) + substantiv în genitiv. De asemenea, DOOM2 prevede generalizarea scrierii cu cratimă a compuselor nesudate care denumesc specii distincte de plante[17]:

Aerel *(Laser trilobum, Laserpitium latifolium, Laserpitium pruthenicum)*: posibil din aer, procovăț „văl cu care se acoperă Sf. Potir sau vasele liturgice; poalele icoanelor, pânză pe care este înfăţişată înmormântarea simbolică a lui Isus Hristos, scoasă din altar în Vinerea Paştelui şi aşezată pe masă în mijlocul bisericii" < medio-gr. aér[18] cf. paleo-sl. airŭ. Legătura ar putea-o face frunzele în formă de cruce ale speciilor *Laser trilobum* şi *Laserpitium latifolium* ori mirosul plăcut al speciilor de *Laserpitium*. Posibil, totuşi, ca *Laser trilobum* să se numească aerel din confuzia cu *Laserpitium latifolium*. Ruşii, bulgarii numesc air iar polonezii ajer specia *Acorus calamus*, cu rizomul plăcut mirositor (aromat). Lituanienii spun şi ei ultimei specii ajeras, airas. Aerel se numește însă și rășina extrasă din rădăcina speciei *Ferula Assa foetida*, o substanță cu miros urât și grețoasă la gust care se folosește în farmacie/medicină[19].

Aliluia (*Oxalis acetosella*): din coresp. fr. alléluia < gr. άλληλούια < ebr. halelûyāh, hallelu-Jah „lăudaţi-l pe Yahve/Dumnezeu", la noi, posibil din greacă prin prin mijlocire slavă. Legătura între nume şi plantă o face forma de cruce a frunzei trifoliate, împreună cu înflorirea speciei în preajma Învierii Domnului (Paști).

Angelică, angelină şi coruptul ***aglică*** *(Angelica archangelica)*, ***anghelină, anghilină*** < livr. angelica, ngr. anghélika. < gr. angelos „înger", redând o veche credinţă conform căreia un înger ar fi dezvăluit oamenilor calităţile medicinale ale speciei. A nu se confunda cu

[16] Simina Terian, „Premise pentru o poetică a textemelor", in *EITM5*, Târgu Mureș http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari5/IETM5_Part41.pdf.
[17] DOOM2, p LXX-LXXIII.
[18] DLR, Tomul I, Litera A-B, București Editura Academiei Române, 2010, p. 54.
[19] Panțu *apud* DLR, Tomul I, Litera A-B, București Editura Academiei Române, 2010, p. 54.

BDD-A25397 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

anghinarea. Mirosul aromat al plantei şi conformaţia frunzei în formă de cruce au condus la atribuirea acestui nume. Tot angelică se numesc speciile *Angelica sylvestris* şi *Conium maculatum*, datorită asemănării cu *Angelica archangelica.* C. Drăgulescu[20] atrage atenția că, dintr-o eroare i s-a atribuit şi ghimpelui *Ruscus aculeatus* numele angelică; probabil s-a confundat bg., scr., rus. iglica/igliţa („igliță, croşetă" care este, în acelaşi timp şi numele speciei *Ruscus aculeatus*) cu aglica, formă trunchiată din angelica; există și o angelică-de-pădure *(Angelica sylvestris),* fitonimul românesc reproducându-l pe cel ştiinţific; angelică-sălbatică *(Angelica archangelica, Angelica sylvestris),* angelină-sălbatică *(Angelica sylvestris)*; ambele specii cresc spontan, în stare sălbatică, prima este însă și cultivată în scopuri medicale.

Bisericuţe *(Scilla bifolia* sau *Hepatica nobilis)*: < lat. basilica < gr. βασιλική οικία „locuință regească". Prima specie, numită și viorea, este un simbol al primăverii, al renașterii naturii, al învierii. Florile conțin uleiuri volatile, iar planta are multiple întrebuințări în medicină. *Hepatica nobilis* are frunza în formă de cruce şi acest fapt a sugerat denominația.

Buruiene-sfinte (*Chelidonium majus*): nume sugerat de frunza care, cu oarecare imaginaţie, seamănă cu o cruce < slav. burjanŭ. Al doilea termen provine din slava veche свать și este deja prezent în *Psaltirea Scheiană*: „Domnul sfântu se nu laude-se preamândrul cu preamândriia sa"[21], în *Cuvente den bătrâni*: „D[u]hul sv[i]ntu iase de la H[risto]s"[22], în *Cartea cu învățătură* a lui Coresi „Duhul sfânt spre ucenicii săi apostoli varsă"[23] sau în *Biblia* de la București: „Dumnezăiască scriptură care nu iaste dentr-alt fără cât den darul duhului sf[â]nt"[24]. A se vedea și crucea-voinicului și sângele-voinicului.

Castravan *(Cirsium erisithales, Cirsium oleraceum, Sonchus arvensis)*: după DLR, posibil derivat din slav. krasota „frumosețe, roșeață". De asemenea, par a fi în legătură cu castravete, crastavete ori cu verbul a cresta „a tăia", frunzele plantelor fiind sectate. În opinia lui C. Drăgulescu[25], verbul a cresta, la rândul lui, ar putea proveni din rad. i.-e.

[20] Constantin Drăgulescu, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești,* Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, 2010.
[21] 320, apud DLR, Tomul XIV, Litera Scladă-Sponghios, București Editura Academiei Române, 2010.
[22] II, 415/13, apud DLR, Tomul XIV, Litera Scladă-Sponghios, București Editura Academiei Române, 2010.
[23] 2, apud DLR, Tomul XIV, Litera Scladă-Sponghios, București Editura Academiei Române, 2010.
[24] Prefața 5/1, apud DLR, Tomul XIV, Litera Scladă-Sponghios, București Editura Academiei Române, 2010.
[25] Constantin Drăgulescu, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești,* Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, 2010.

BDD-A25397 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

*(s)ker- „a tăia” > *kre-s-t sau i.-e. *k'es- „a tăia”, forma nominală *kestro-m „cuţit, instrument de tăiat”, din care şi lat. castrare „a castra” (eventual de comparat cu scr. skresati „a tăia”) și deosebește două semnificații: una de plante cu asperităţi (*Cirsium erisithales, Cirsium oleraceum, Sonchus arvensis*) şi alta de plante cu (frunze în formă de) cruce (*Angelica sylvestris, Chaerophyllum aromaticum*), cf. bg. krăst „cruce”, scr. krstata „cruciată”; a se vedea crucea ruşilor, crestănească, angelică.

Cărstănească, cărstănească, creștinească (*Ajuga laxmanni, Gratiola officinalis*), ***cărstinească, crestăneasă, crestănească, creștinească, creștinească*** (*Gratiola officinalis*): etimologii populare sub influenţa termenului creştin (eventual Sf. Muc. Cristina). Deşi există în mitologia românească Creştineasa, o fiinţă fantastică dotată cu calităţi magico-medicale, numele speciilor *Gratiola officinalis* şi *Ajuga laxmanni* nu au legătură cu aceasta, ci cu scr. krstata şi rus. krestonoseţ „cruciată” (ex. *Galium cruciata* se numeşte în sârbă broćika krstata), fiindcă au frunzele dispuse decusat, câte două formând o cruce la fiecare două noduri. C. Drăgulescu[26] consideră că e puţin probabil să avem o mai veche temă *cresta-, cf. v.ind. cresta “bun”, speciile fiind medicinale. *Pulicaria dysenterica* apare şi ea cu numele creştinească, fie dintr-o credinţă/legendă (francezii îi spun herbe Saint Roch), fie dintr-o confuzie (seamănă cu specii de *Inula* numite avrămească, iar acest fitonim este corespondent cu creştinească). Fiindcă atât *Gratiola officinalis* cât şi *Ajuga laxmanni* se numesc creştinească, cărstănească şi seamănă oarecum, fitonimele primei specii, avrămeas(c)ă, mila Domnului, milostivă şi veninariţă, s-au dat şi ultimei. Această plantă este folosită într-o sumedenie de practici, ritualuri, descântece, în multe regiuni considerându-se că ea ajută mai mult decât rugăciunile/molitvele preotului. Conform DLR[27], denumirea avrămească e apropiată numai prin etimologie populară de numele lui Avram, derivat, probabil, în sensul slav. avranŭ. Denumirea cârstinească și variantele ei fiind puse în legătură cu paleosl. krŭstŭ, „cruce”, din care şi sărbătoarea Cârstov „Ziua Crucii”. Specia *Ajuga laxmanni* are frunzele decusate, dispuse câte două la un nod, în cruce.

Cârciumăreasă *(Zinnia elegans)*: legătura cu subst. cârciumă „local unde se consumă băuturi alcoolice” < sl. krŭčma, cf. magh. korcs(i)ma, korcsoma, s-ar putea face fie prin

[26] Constantin Drăgulescu, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești,* Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2010.
[27] DLR, Tomul I, Litera A-B, București Editura Academiei Române, 2010, p. 389.

BDD-A25397 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

comparaţia inflorescenţelor cu paharele, fie pentru că, atât numele localului cât şi al florii sugerează conceptul de cruce, întrucât, adesea, cârciumele, crâcimele, crişmele, crâjmele, crijmele, cf. lit. krysma „răscruce” şi un presupus rom. *crucimă „răscruce; crâşmă”, se deschideau, la răscruci de drumuri, iar *Zinnia elegans* are frunzele dispuse în cruce/crâjă/crijă; a se vedea cărstănească și clujănci.

Chelea-crucii *(Descurainia sophia)*: fitonim fără sens fiindcă este redat defectuos; corect ar fi chelul- curcii, adică varza-curcii; < chel „varză-creață” din germ. Kohl, cu pronunțare dialectală, cf. magh. kel(káposzia) şi bg. kurka, specia fiind din aceeaşi familie cu varza (*Brassicaceae*) şi este consumată de curci. Pe de altă parte, este posibilă și o etimologie populară după „calea crucii”, planta fiind cu succes utilizată ca leac medicinal, fiind poreclită Sophia Chirurgorum „intelepciunea chirurgilor”. Germanii o numesc Sophienkraut și e pusă în relație cu martira Sfânta Sophia.

Clujănci (*Zinnia elegans*): fitonimul sugerează semnificația „flori de la Cluj”, dar, în realitate, este o etimologie populară în loc de *crujănci sau *crâjănci „(frunze) în cruce” din subst. crâjă, crijă „cruce”, de unde s-a format și subst. crijac „cruciat, cavaler din ordinul crucii”[28]; a se vedea crâşmărese, cârciumărese.

Corcani *(Lactarius piperatus, Lactarius vellereus)*, ***curcan*** *(Lactarius vellereus)*: ar putea fi o variantă din corespondentele porcani sau gorgani ori numele redă ecologia buretelui, corci „desiş, tufiş, hățiș”[29]. În Teleorman corcani se numesc joardele de viță de vie. În alte părți se numesc așa crenguțele nefolositoare de pe butucii de vie sau este întâlnită varianta „ramurile unui corcan”[30]. Există şi miconimul curcoi pentru o altă ciupercă (*Cantharelus cibarius*) şi cu altă semnificație, cf. pol. kurka. Pentru *Lactarius* trimitem şi la v.gr. korchoros „o plantă cu gust amar” şi slov. horka „amar” < sl. gorŭkŭ, ciupercile bătrâne devenind amare şi chiar există o specie cu gust amar, *Lactarius vellereus* care se confundă cu *Lactarius piperatus*. Această ultimă specie de ciupercă a putut fi considerată ca fals *Lactarius piperatus*, un bastard, corcan, corci(t), corciu „bastard; degenerat, nefolositor”, cf. magh. korcs[31]. Al. Ciorănescu[32] consideră însă că

[28] DLR, Tomul II, Litera C, București Editura Academiei Române, 2010, p. 907.
[29] Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, 2002, p. 239.
[30] Pamfile , *apud* DLR, Tomul II, Litera C, București Editura Academiei Române, 2010, p. 782.
[31] DLR, Tomul II, Litera C, București Editura Academiei Române, 2010, p. 782; Cihac, II, 493, Galdi, Dicț. 88 *apud* Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, 2002, p. 238-239.
[32] Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, 2002, p. 238-239.

BDD-A25397 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

termenul corcani este de origine necunoscută și desemnează un lăstar bastard, probabil o deformație de la cârcel, datorată unei schimbări de sufix, fonetismul nefiind însă clar. Termenul corci, însemnând bastard, metis, degenerat și că ar putea fi un derivat al verbului care, la rândul său, ar fi o deformare a verbului rom. a cruci „a încrucișa, a hibrida", de la cruce.

Crastavan *(Angelica sylvestris, Chaerophyllum aromaticum)*: a se vedea castravan.

Crastavan-de-munte *(Angelica sylvestris)* < lat. montem; a se vedea castravan.

Crâşmărese, crâjmărese (*Zinnia elegans*): nicio legătură cu crâşma, crâjma, crijma, crâcima „cârciuma" cf. sl. krŭčima, bg. krŭčma, sb. krčma, ci din aceeaşi temă cu aceasta, resp. crâjă, crijă "cruce", cf. sl. križĭ. Localurile de băut se deschideau la răscruci de drumuri, iar planta are frunzele dispuse în cruce (a se vedea crucea mare, cârciumărese, clujănci). Planta se numeşte şi crucea mare, cruci mari, fitonime care au putut da *crucimărese, din care crăşmărese. Pe de altă parte *Zinnia elegans* seamănă cu specia *Chrysanthemum indicum*, numită crijan. *Tagetes erecta* a primit numele crâşmăriţe din confuzia cu *Zinnia elegans,* datorită unor nume comune (budiene, garoafe, ruji ş.a.). Eventual crâjmărese derivă din *crâja miresii „crucea miresei" iar crăjmăriţe din „crija Mariţei". De comparat şi cu subst. crijmă, crişmă „unguent folosit la botez" sl. križma, gr. chrisma „mir".

Creastă *(Heracleum sphondylium)* < lat. crista, cf. scr. krst „cruce", planta se numeşte şi crucea-pământului (a se vedea acolo).

Cruce (*Cruciata laevipes*), denumire dată sânzienelor; frunzele formează cruci pe tulpină (privite de sus). În engleză este numită crosswort, în germană Kreuzlabkraut, în galeză Luc na croise. Se dădea, cu tărâţe în hrana vacilor pentru o obșine lapte mai gras.

Crucea-cea-mare *(Abutilon theophrasti)*: fructele se folosesc ca pristolnic/pistornic sau sigiliu cu care se imprimă pe prescuri şi pe pâine semnul crucii; de aceea specia mai este numită şi crucea popii; pentru adj. mare, a se vedea cruce-mare.

Crucea-feciorului (*Hepatica nobilis*), a se vedea crucea-voinicului (1) crusei și iarba-crucii (2).

Crucea-florilor (*Paris quadrifolia*) este percepută drept o cruce a florilor (la fel cum există o cruce a muntelui sau a pământului).

BDD-A25397 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

Crucea-mare *(Zinnia elegans),* a se vedea crâșmăreasă; pentru adj. mare, a se vedea cruce-mare.

Crucea-pământului (1) (*Aconitum anthora, , Hepatica nobilis, Heracleum sphondylium, Lathraea squamaria, Sedum maximum*): *Centaurium erythraea* și *Lycopodium clavatum* au fost considerate simboluri antidemonice, asemenea crucii. Prima specie are frunzele tulpinale dispuse decusat/în cruce dar are şi flori roşii şi s-a folosit ca hemostatic. În cazul speciei *Lycopodium clavatum* s-a făcut confuzia cu *Heracleum sphondylium,* ambele numindu-se brânca ursului. In Botanica poporană a lui S. Fl. Marian s-au notat greşit la *Pulmonaria officinalis* fitonimele crucea-pământului și crucea-vacii; a se vedea crucea-vacii.

Crucea-pământului (2) (*Ailanthus altissima*, greşit în loc de *Rhus typhina, Centaurium erythraea*), confuzie, numele este eronat.

Crucea-păștii *(Tanacetum vulgare),* posibil ca inflorescenţele (antodiile) de *Tanacetum vulgare* să se fi imprimat pe pască pentru a o însemna cu semnul crucii.

Crucea-pâinii *(Abutilon theophrasti),* fructele se folosesc ca pristolnic/pistornic sau sigiliu cu care se imprimă pe prescuri şi pe pâine semnul crucii; de aceea specia mai este numită şi crucea popii; a se vedea și crucea-cea-mare.

Crucea-popii *(Abutilon theophrasti, Senecio barbaraeifolius, Senecio eraticus), Senecio barbaraeifolius* are frunzele ca nişte cruci iar termenul popă apare, fie fiindcă este în directă legătură cu crucea, fie sub influenţa lui *pop-, *pap- cu semnificația „bătrân, bunic” cf. macedorom. papu „bunic”, precum în numele ştiinţific *Senecio* < lat. senex „bătrân”. A se vedea cruciuliță-păroasă.

Crucea-ruşilor (*Chaerophyllum aromaticum),* are frunzele ca o cruce rusească, respectiv cu un ax vertical şi şase braţe laterale, trei stânga şi trei dreapta.

Crucea-Sfântului-Petru (*Paris quadrifolia*): o posibilă traducere a corespondentului sârb Petrov krst.

Crucea-spinării *(Heracleum sphondylium)*: i s-a spus crucea spinării fiindcă are frunza ca o cruce şi s-a folosit la calmarea durerilor de crucea spinării (*osum sacrum*) sau şale, spondiloză, cf. termen ştiinţific sphondylium.

Crucea-untului (*Cruciata laevipes* sin. *Galium cruciata*), < lat. unctum; se punea în hrana vacilor pentru a obține lapte mai gras, mai untos.

BDD-A25397 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

Crucea-vacii (plantă neidentificată, mică, cu rădăcini tuberizate; nu este *Pulmonaria officinalis* cum notează editorul Botanicii poporane române a lui S. Fl. Marian ci *Lathraea squamaria*); < lat. vacca, v.ind. vaçā, din rad. i.-e. *ŭakā „vacă". În Botanica poporană a lui S. Fl. Marian s-au notat greşit la *Pulmonaria officinalis* fitonimele crucea-vacii şi crucea-pământului. Descrierea (rădăcina „creaţă şi albă şi-i făcută toată cruce în pământ" şi „este bună pentru vaci...să deie lapte bun") ne conduce spre specia *Lathraea squamaria*. Aceasta are în sol un rizom alburiu, ramificat şi se dădea vacilor, amestecată cu tărâțe, ca să aibă lapte gras[33]. Are şi coresp. untul vacii iar ruşii îi spun Petrov krst „crucea Sfântului Petru", germanii Kreuzblume „floarea crucii".

Crucea-voinicului (1) (*Dipsacus sylvestris, Hepatica nobilis, Hepatica transsilvanica*), frunsele sunt în formă de cruce; de ce sunt atribuite unui voinic se explică, probabil, în unele legende; pentru voinic a se vedea crucea-voinicului (2).

Crucea-voinicului (2) (*Chelidonium majus, Hypericum perforatum), Hypericum perforatum* se numeşte crucea-voinicului prin comasarea ideilor din cel puţin două legende şi anume că sunătoarea ar fi crescut lângă crucea pe care a fost răstignit Isus, de unde numele rom. iarbă-de-sub-cruce, iarba-crucii, sângele-Domnului şi germ. Kreuzblume, Kreuzchristiblüte, Blut Christi. Pe de altă parte, că sucul roşu rezultat la strivirea frunzelor este sângele unui voinic „soldat; viteaz; tânăr" < sl. vojnikŭ, de unde numele rom. iarba sângelui, magh. vérfű. Vechii greci îi spuneau androsaimon „sângele bărbatului" (la Dioscorides). De asemenea, numele ar putea sugera dispunerea crucişă pe tulpină a perechilor de frunze, de la nod la nod. Era numită în Evul Mediu fuga demonum; a se vedea și iarba-crucii (2). Pentru *Chelidonium majus* a se vedea buruiene-sfinte și sângele-voinicului.

Cruce-de-fier *(Begonia masoniana),* un calc după numele englez iron cross, frunzele având un desen în formă cruce.

Cruce-de-piatră *(Senecio squalidus)* < lat. petra; crește în locuri pietroase; a se vedea cruciuliță-păroasă.

Cruceliţă (*Senecio vernalis, Senecio vulgaris*), a se vedea cruciuliță-păroasă.

Cruce-mare *(Abutilon theophrasti)*: adj. mare < lat. mare, -is, indică dimensiunile plantei. Al. Ciorănescu pune în discuție originile adjectivului românesc, pornind de la lat.

[33] V. Butură, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, București, Editura Științifică şi Enciclopedică, 1979.

BDD-A25397 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

mas, marem „mascul" și schimbarea de sens explicată de Tiktin, printr-o încrucișare, puțin probabilă, cu magnus și de Bourciez prin faptul că, de regulă, masculul este mai mare decât femela. De asememenea ar trebui luată în calcul confuzia normală între mare ca vârstă și mare ca dimensiune, prezentă în majoritatea idiomurilor, derivare respinsă de Philippide[34]. În opinia lui Vineranu, mare este temen autohton.

Cruce-mică (specie neidentificată, poate *Cruciata laevipes*): adjectivul mică cf. lat. *miccus, gr. mikkós; după M. Vinereanu termen trac-dac din i.-e. *(s)mik, *(s)me(i)k „firimitură, bucăţică" sau *mei- „a mici"; ar putea aparţine speciei *Cruciata laevipes* ori este în legătură cu sărbătoarea Crucea Mică din 29 august, cunoscută mai bine sub numele Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul, când, probabil, se recolta planta (în scopuri medicinale).

Crucişor *(Pulmonaria spp.)* cu corespondentul cuscrişor(i), probabil, cu semantica „sângerel", dată fiind culoarea roşie a florilor**.** Argumente ar fi fitonimele rom. sângele la nouă fraţi şi germ. Blutkraut, Bluetnägele, Fleisch und Blut (*Pulmonaria officinalis*); „cruce" putând fi o etimologie populară provenită din *cruşe „sânge, sângeriu". Semnificația se regăseşte şi în cazul aşa-zişilor fraţi de cruce (care se crestau la braţ sau deget şi îşi amestecau sângele); a se vedea cuscrișor.

Cruciţa-muntelui *(Arabis alpina),* < lat. montem; creşte la munte.

Cruciţă *(Sanguisorba officinalis),* a se vedea iarba-crucii (2).

Cruciuliţă *(Anagallis arvensis),* s-a utilizat în tulburări ale ciclului menstrual[35] şi are flori roşii, planta numindu-se şi rocoină roşie, scânteuţă roşie; a se vedea iarba-crucii (2).

Cruciuliţă *(Senecio spp., Cineraria cruenta* actualmente *Pericallis hybrida),* a se vedea cruciuliță-păroasă și iarba-crucii (2).

Cruciuliţă-de-munte *(Senecio carpaticus),* < lat. montem; a se vedea cruciuliță-păroasă.

Cruciuliţă-lânoasă *(Senecio vernalis),* < lat. lana; a se vedea cruciuliță-păroasă.

Cruciuliţă-păroasă *(Senecio vernalis)*: < lat. pilosa; este lânoasă-păroasă. Speciile de *Senecio* sunt numite de români cruciuliţă, cruguliţă, iar de germani Kreuzkraut, de maghiari keresztfű, de ruşi krestovnik, de letoni krustenes fiindcă au frunzele penat

[34] Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, 2002, p. 491.
[35] V. Butură, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, București, Editura Științifică şi Enciclopedică, 1979.

BDD-A25397 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

sectate ca o cruce cu mai multe braţe orizontale, aşa cum este crucea papală şi crucea rusească. A se vedea și petimbroasă.

Cruciuliţe *(Lychnis calcedonica),* poartă numele fr. croix de Jérusalem şi croix de Malte.

Crusei, cruşei *(Rhamnus cathartica)*: probabil în legătură cu bg. kruša, rus. gruşa, ucr. hruşa (păr-*Pyrus communis*)", arbuştii de mai sus având frunze asemănătoare celor de păr (*Rhamnus cathartica* se numeşte şi părul ciutei). Tot astfel macedoromânii spun păducelului (*Crataegus monogyna*) şi sorbului (*Sorbus*), cu fructe asemănătoare perelor, cruş(ŭ). Nu excludem nici posibilitatea ca aceste fitonime să cuprindă semnificația „sânger", cf. v.irl. crū, v.sl. krŭvĭ „sânge", lat. cruentus „sângeriu", rom. crud, crunt, încruntat „însângerat, plin de sânge", crâncen şi cruşit „urinare cu sânge, pătat cu sânge, înroşit". Verbul a cruși înseamnă a vopsi cu roșu, a înroși, a păta cu sânge. *Rhamnus cathartica* are fructe negre şi, din acest motiv, presupunem că numele ar putea avea înțelesul de „negru", semnificație indicată, printre altele și de DLR[36].

Cruşân, cruşei, cruşin, cruşiu *(Rhamnus frangula* actualmente *Frangula alnus),* arbust cu fructe de mărimea și forma boabelor de mazăre, inițial verzi, apoi roșii, apoi negre, fapt care a condus la apropierea de culoarea sângelui. DLR indică proveniența din rut. Krušiná. A se vedea crusei și iarba-crucii (2).

Cruţăţea, cruzăţea, cruşăţea *(Barbarea vulgaris*): fitonimele româneşti ar putea veni atât din adj. crud „fraged" < lat. crudus, evidenţiind folosirea plantei ca salată, cât şi din corespondentul german Winterkresse „creson de iarnă", ori din crâjă, crijă „cruce" < sl. križĭ, aluzie la morfologia frunzei.

Cuscrişor, cuscrișori (*Pulmonaria officinalis*): etimologie populară, probabil, cu semnificația „sângerel", pornind de la cruș-, dată fiind culoarea roşie a florilor**.** Argumente ar fi fitonimele rom. sângele la nouă fraţi şi germ. Blutkraut, Bluetnägele, Fleisch und Blut (*Pulmonaria officinalis*); a se vedea crucișor și cuțcrișo(a)r(ă).

Cuţcrişoară, cuţcrişor (*Pulmonaria officinalis*): posibil din germ. Kuhkreuz „crucea vacii"; a se vedea crucea vacii dar şi cuscrişor.

Feriga-crucii (*Phegopteris dryopteris)* < lat. felicem „ferigă", vechii greci aveau şi ei pentru unele dintre specii fitonimul ptéryga din ptéryx „pană", cu referire la forma frunzei. Are frunza în formă de cruce.

[36] DLR, Tomul II, Litera C, București Editura Academiei Române, 2010, p. 934.

BDD-A25397 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

Floarea-crucii (*Abutilon theophrasti, Galium baillonii*): < lat. floris; cu fructele primei specii se imprimă pe prescuri şi pâine semnul crucii, iar a doua specie are frunzele dispuse pe tulpină în cruce.

Flori-în-crăngi, flori-în-cruci (*Matthiola incana*): tulpina plantei este crăcoasă cf. bg. krak, granka „ramură", iar petalele florilor dispuse în cruce.

Foaia-crucii (*Erythronium dens-canis*): < lat. folia, -am, pluralul lui folium, devenit eminin singular, la origine cu înțeles colectiv[37]. Pe de o parte planta are frunzele pătate cu roşu-sângeriu, putând fi vorba, așadar, despre o etimologie populară după *cruş- „sânge"; a se vedea crusei și iarba-crucii (2). Pe de altă parte, sau tocmai de aceea, se spune că s-ar fi aflat sub crucea pe care a fost răstignit Isus Hristos.

Frunza-crucii *(Hepatica nobilis):* după forma frunzei în cruce, cf. lat. *frondia < lat. frons, -dis.

Iarba-crucii (1) (*Cruciata laevipes, Galium cruciata, Gentiana cruciata, Polygala comosa)* < lat. herba; plantele fie au frunzele poziţionate pe tulpină în cruce, fie au frunze cu limbul sectat în formă de cruce ori petalele florilor dispuse în cruce, fapt reliefat şi de numele ştiinţifice; germanii spun speciilor de *Polygala* Kreuzblume, întrucât *Polygala vulgaris* începe să înflorească în „Săptămâna Crucii", penultima săptămână dinaintea Rusaliilor, iar maghiarii kereszt fű, keresztgyökér, sârbii şi croaţii křižnička, polonezii krzyżownica. iar crucea-Sfântului-Petru o posibilă traducere a corespondentului sârb Petrov krst.

Iarba-crucii (2) *(Hypericum perforatum)*: se poate traduce şi „iarba sângelui", a lichidul secretat de celulele frunzelor zdrobite care în contact cu aerul se înroşeşte. I se spune şi crucea-voinicului, poate şi cu sensul „sângele voinicului". Noţiunea „sângeriu" o pot îngloba şi fitonimele crucea-pământului (*Centaurium umbellatum, Lathraea squamaria*), prima se numeşte şi iarbă începătoare de sânge, ultima roşioară sălbatică. Posibil ca şi fitonimele crucişor**,** (*Pulmonaria spp*.), cruciţă, numită şi crestăţea şi cârligăţea**,** cârligăţică (*Sanguisorba officinalis*), pentru plantele cu flori roşietice sau cu suc portocaliu-roşietic să conţină noţiunea „sânge". Îndoielnică apartenenţa la această semantică a fitonimelor cruciuliţă**,** cruguliţă (*Senecio spp*.). Așadar o serie de fitonime sunt etimologii populare după termeni cu semnificația „sânge" (a se vedea crusei);

[37] DLR, Tomul VI, Litera F-I/Î, București Editura Academiei Române, 2010, p. 147.

BDD-A25397 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

„cruce" putând fi o etimologie populară provenită din *cruşe „sânge, sângeriu". Semnificația se regăseşte şi în cazul aşa-zişilor fraţi de cruce (care se crestau la braţ sau deget şi îşi amestecau sângele). *Hypericum perforatum* era numită în Evul Mediu fuga demonum; trebuie avută, totuşi, în vedere posibilitatea unei etimologii populare după un presupus *iarba cruşii „planta sângelui", date fiind coresp. rom. iarba sângelui, germ. Blut Christi „sângele lui Christos", magh. vérfű „iarba sângelui", gr. andrósaimon „sângele bărbaţilor". A se vedea și crucea-voinicului.

Iarbă-de-sub-cruce (*Hypericum perforatum*): planta s-ar fi aflat sub crucea pe care a fost răstignit Isus.

Însângerată *(Orchis maculata)* < lat. sanguis; are frunzele sângeriu-pătate. Există credinţa că planta a crescut sub crucea pe care a fost răstignit Isus şi că picături de sânge au căzut pe frunzele ei.

Părul crâjei *(Lecanora confluens* actualmente *Lecidea confluens*), consemnarea acestui fitonim este o eroare întrucât acest lichen crustos şi saxicol nu are nimic comun nici cu părul omului sau animalelor nici cu părul specie vegetală. Dacă al doilea termen înseamnă cruce cf. sl. križi, istrorom. crije, atunci părul nu poate fi decât un pom, caz în care planta ar trebui să fie o specie lemnoasă. Credem că s-a petrecut o încurcătură la notarea corespondentului ştiinţific al numelui popular şi că acesta aparţine speciei *Rhamnus cathartica* numită şi părul ciutei, iar în germ. Kreuzdorn „spinul crucii". Nu este exclus ca al doilea termen să fi fost nu crâjei ci cruşei (a se vedea acolo), chiar numele arbustului *Rhamnus cathartica,* specie care face fructe asemănătoare porumbelelor şi de aceea se mai numeşte şi porumbel.

Petimbroasă *(Cineraria cruenta* actualmente *Pericallis hybrida, Senecio erucifolius, Senecio jacobea Senecio rupester, Senecio vernalis, Senecio vulgaris)*: I.A.Candrea[38] recomandă compararea cu it. pettimborsa fără a preciza semnificația termenului italian. C. Drăgulescu[39] a găsit fitonimul italian pettimborsa pentru *Gentiana pneumonanthe* (numită de italieni şi genziana cruciata). El s-ar putea traduce „sacul pieptului" adică „plămân", evidenţiind utilizarea medicală, ca şi numele ştiinţific pneumonanthe. Dar pentru nicio specie de *Senecio* nu s-a găsit vreo recomandare în boli de plămâni. Pentru

[38] *Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească"*, București, Editura Cartea Românească, 1932.
[39] Constantin Drăgulescu, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești,* Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, 2010.

BDD-A25397 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

acestea se potriveşte înţelesul sl. pęti (citit penti) „a pune cruciş, a încrucişa”, dat fiind coresp. cruciuliţă. Şi o eventuală evoluţie din francezul petit brosse „pensulă mică; papus”, este explicabilă din punctul de vedere al lui C. Drăgulescu[40], fiindcă avem coresp. bătrâniş, moşnegei, bătătarnică.

Poamă-n-cruce, < lat. poma „fruct, rod”, în special în Moldova „strugure, viță de vie”; poma este un plural de la pomum, subst. feminin, singular la Pușcariu[41]; o varietate de struguri.

Pristolnic (*Abutilon hybridum, Abutilon theophrasti*): fructele se folosesc ca pristolnic/pistornic sau sigiliu cu care se imprimă pe prescuri semnul crucii cf. sl. *pěstovnikŭ „sigiliu” din sl. pěsta ori cf. sl. prěstolnikŭ < sl. prěstolŭ „pristol, masa din altar pe care se ţin obiectele necesare oficierii liturghiei, altar”. Făcând legătura cu sigiliul purtat odinioară pe deget, C. Drăgulescu[42] trimite şi la sl. pristŭ „deget”, bg. părten „inel”. Pe de altă parte, *Abutilon theophrasti* este o plantă textilă şi de aceea face legătura şi cu sl. pręsti „a toarce”, rom. pristen, pristelnic „vârful fusului”.

Râjnică (*Cardamine flexuosa, Cardamine hirsuta, Cardamine impatiens, Cardamine pratensis*), râjnică-de-pădure (*Cardamine impatiens)*: cf. slov. žerušnica (*Cardamine spp*.). Ruşii au pentru speciile de *Camelina,* înrudite cu *Cardamine,* fitonimul rîjik, iar lituanienii le numesc rėž(i)ukas speciile de *Rorippa*, şi ele din aceeaşi familie, Cruciferae (actualmente Brasicaceae). Fiindcă toate speciile au petalele dispuse în cruce nu trebuie exclusă nici originea fitonimului râjnică < *crâjnică din sl. križi „cruce”. Întâmplător, sau nu, o serie de plante din aceeaşi familie (*Brassica juncae, Brassica juncea, Brassica chinensis*) aveau în v.ind. numele rājikā, rājaka, rājihā.

Rijnică *(Isatis tinctoria)*: fiind o cruciferă înrudită cu *Cardamine* (a se vedea râjnică), cu *Camelina* (rus. rîjik) şi cu *Rorippa* (lit. rėžiukas), putem considera că fitonimul este slav şi se circumscrie celorlalte, mai ales celor ce desemnează ultimele două genuri care includ specii cu flori galbene ca şi *Isatis*.

Sângele-voinicului *(Chelidonium majus)*: < lat. sanguis; se poate spune că are vârful frunzei în formă de cruce dar şi produce un latex portocaliu, motiv pentru care are şi numele

[40] *Ibidem*.
[41] *Apud* Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, 2002, p. 613.
[42] Constantin Drăgulescu, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești,* Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2010.

BDD-A25397 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

rom. sângele voinicului, magh. vérehulló virág, germ. Blutkraut. Dacii îi spuneau krustane cu presupusul sens „(plantă) cu sânge” (C. Drăgulescu, R. Drăgulescu, 2000). Posibil ca protoromânii să fi receptat krustane ca însemnând „cruce” sub influenţa sl. kristŭ „cruce”, bg. krŭstak „cruce, rus., ucr. krestitĭ „a face semnul crucii”; pentru voinic a se vedea crucea-voinicului (2).

Sclipeţii-crucii *(Potentillas erecta*): plantele au flori sclipitoare cf. (m)gr. stilbo „a luci” şi rad. i.-e. *stilp-, *stilb- „a sclipi, a luci” din care rom. a sticli, dar în unele cazuri (specii de *Potentilla*) avem o modofocaresemantică de la a sclinti la a sclipi sau invers. Ar putea fi chiar o etimologie populară după scr. sklop „îmbinare”, sklopati „a asambla, a împreuna”, aluzie la utilizarea unor specii de *Potentilla* la fracturi/sclintiri. Are patru petale galbene dispuse în formă de cruce.

Spinul-crucii (*Rhamnus cathartica*), se numea în lat. med. spina cervina (la Dioscorides lat. spina cervalis, spina alba, gr. leucacantha) din care şi it. spino cervino, germ. Hirschdorn, engl. buckthorn, magh. szarvas tövis etc. Pare a fi un calc după germ. Kreuzdorn, dar poate fi numită astfel fie fiindcă spinii formează cu ramul, pe care se află, o cruce, fie pentru că se spune că cununa lui Isus, răstignit pe cruce, ar fi fost împletită din ramuri ale acestui arbust; italienii îi spun spino di Christo.

Troiţe, troiţele (*Saxifraga aizoon* actualmente *Saxifraga paniculata*): posibilă etimologie populară după un termen prelatin cu originea în rad. i.-e. *ter- „tare” dar şi „a pătrunde, a străbate”, aluzie fie la consistenţa frunzelor, fie mai ales la capacitatea de a străpunge stâncile, cf. cu numele ştiinţific *Saxifraga* „sparge stâncă”, germ. Steinbrech, rus. kamnelonka, pol. skalnica, lit. akmenlaužis, let. akmenlauzes ş.a.. De comparat cu subst. troiţă „lumânare împodobită cu care se merge la biserică de Bobotează”, cf. troiţă „crucifix; triptic < sl. troica, aluzie la aspectul plantei. Tot atât de bine am putea afirma că este vorba despre o etimologie populară după un termen cu semnificaţie asemănătoare numelui ştiinţific *Saxifraga*, dat fiind tracul thrattes „piatră” şi dac. zela „plantă”.

Viţa cruce, cruce întoarsă, cruciţă, crucişoară, cruciuliţă.

Zbârciog(i) (*Gyromitra esculenta, Maublancomyces gigas, Morchella conica, Morchella esculenta*), ***zbârciog corcit*** (*Mitrophora semilibera*) < corci „corcitură, hibrid”, cf. magh. korcs sau, cum presupune Al. Ciorănescu, din rom. a cruci, a încrucişa „a

BDD-A25397 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

hibrida", miconim livresc după un alt nume ştiinţific al ciupercii, *Morchella hybrida*; a se vedea corcani.

Ziua Crucii *(Aster salignus)*: < lat. die şi lat. crux, crucis, -cem, aluzie la înflorirea târzie a plantei, în preajma zilei de 14 septembrie, când este celebrată această sărbătoare.

Analizând motivele denominative, obținem următorul tablou:

Plante cu miros plăcut	**Plante denumite astfel după aspect**	**Explicație de natură lingvistică**	**Explicație medicinală, plante de leac sau ocrotitoare**
Aerel	*Aerel*	*Aerel*	*Aliluia*
Angelică	*Aliluia*	*Angelică (+ variantele)*	*Bisericuțe*
	Angelică(+ variantele)	*Cărstăneasă(+ variantele)*	*Cruce-mică*
	Bisericuțe	*Creastă*	*Crucea-cea-mare*
	Castravan	*Crucea-feciorului*	*Crucea-spinării*
	Cărstăneasă(+variantele)	*Crucea-pământului*	*Crucea-voinicului*
	Cruce	*Crucea-Sfântului-Petru*	*Foaia-crucii*
	Buruiene-sfinte	*Crucea-voinicului*	*Iarba-crucii*
	Crucea-florilor	*Cruce-de-fier*	*Însângerată*
	Crucea-cea-mare	*Cruciță*	*Pristolnic*
	Crucea-mare	*Cruciuliță*	*Spinul-crucii*
	Crucea-pământului	*Iarba-crucii*	*Ziua-crucii*
	Crucea-păştii	*Crucișor*	
	Crucea-pâinii	*Cruciță*	
	Crucea-popii	*Cruciulițe*	
	Crucea-ruşilor	*Cruşei*	
	Crucea-spinării	*Cruşin*	
	Crucea-untului	*Cuscrișor(i)*	
	Crucea-vacii	*Cuțcrișoară*	
	Crucea-voinicului	*Foaia-crucii*	
	Cruce-de-piatră	*Iarba-crucii*	
	Cruce-mare	*Însângerată*	

BDD-A25397 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

	Cruce-mică	*Părul-crâjei*	
	Cruceliță	*Petimbroasă*	
	Crucița-muntelui	*Sânginel*	
	Cruciuliță	*Spinul-crucii*	
	Cruciuliță-de-munte	*Troițe*	
	Cruciuliță-lânoasă	*Zbârciogi*	
	Cruciliță-păroasă		
	Cruciulițe		
	Cruțățea		
	Iarba-crucii		
	Poamă-n-cruce		
	Pristolnic		
	Râjnică		
	Rijnică		
	Sclipeții-crucii		
	Spinul-crucii		
	Troițe		
	Viță-cruce		

Majoritatea fitonimelor sugerează, așadar, aspectul fizic al plantelor, urmând ca număr cele care au o explicație lingvistică, fie că este vorba despre un termen livresc, fie o etimologie populară, o confuzie etc. De foarte multe ori apare legătura cu radicalul cruș-, cu înțelesul de „însângerat, înroșit". În aceste cazuri, termenul cruce face referire fie la un eveniment petrecut la momentul Răstignirii Mântuitorului, fie la „încrucișare, răscruce, hibrid, amestecare".

Așa cum oberva Ioan Milică[43], în cazul multora dintre chestiunile legate de sursele denominative pe baza cărora s-au constituit atât vocabularele etnobotanice ale limbilor cât și nomenclaturile științifice, observația de fond ar fi aceea că, în procesul de evoluție cultural-istorică a civilizației umane, modelele denominative științifice, ale căror origini sunt

[43] Ioan Milică, *Imaginarul creștin în denumirile populare românești de plante*, http://www.cntdr.ro/sites/default/files/cs2013/cs2013a25.pdf, accesat la 9 octombrie 2016.

BDD-A25397 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

indiscutabil legate de modelele denominative empirice, s-au convenționalizat și s-au autonomizat, influențind, la rândul lor, sferele denumirilor populare. În privința sursei denominative reprezentată de credințele religioase, sursă prezentă atât in tiparele nomenclaturii științifice cât și în cele ale vocabularelor etnobotanice, ar fi important să observăm că aceasta are în cele două tipuri de modele denominative pertinență și pregnanță distincte. Pentru modelul savant, acest izvor al numirii este astăzi periferic; în schimb, in vocabularele etnobotanice ale multor limbi, el este una din sursele de numire dominante[44].

BIBLIOGRAPHY:

Bariţiu, Gh., *Vocabulariu de numele plantelor transilvane, românesc, latinesc (după sistema lui Linné), nemţesc şi unguresc,* in *Calendariu pentru poporul român pe anul 1858*, 23-25 şi pe anul 1858, 15-32, Braşov.

Bejan, Dumitru, *Nume româneşti de plante*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1991.

Bidu-Vrănceanu, A., Călărașu, C., Ionescu Ruxăndoiu, L., Mancaș, M., Pană Dindelegan, G., *Dicţionar de Ştiinţe ale Limbii*, București, Editura Științifică, 1997; București, Editura Nemira, 2001, reeditat în 2005.

Borza, Al. *Dicționar etnobotanic*, București, Editura Academiei R.S.R., 1968.

Bruck, Gabriele vom, Barbara Bodenhorn (ed.), *The Anthropology of Names and Naming*, Cambridge University Press, 2006.

Butură, V., *Enciclopedie de etnobotanică românească*, București, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979.

Butură, V., *Enciclopedie de etnobotanică românească II. Credinţe şi obiceiuri despre plante*, Paris, 1988.

Candrea, I. A., Adamescu, Gh., *Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească”*, București, Editura Cartea Românească, 1932.

Chivu, Gh., *Limba română, de la primele texte până la sfârşitul secolului al XVIII-lea*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2000.

[44] *Ibdidem*.

BDD-A25397 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

Chivu, Gheorghe, *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicționar al limbii române*, studiu introductiv, ediție, indici și glosar de Gh. Chivu, Editura Academiei Române, București, 2008.

Chivu, Gheorghe, *Nume de plante în Dictionarium valachico-latinum*, în *Limba română. Controverse, delimitări, noi ipoteze, Actele celui de al 9-lea Colocviu al Catedrei de limba română*, I, Editura Universităţii din Bucureşti, 2010, p. 333-340.

Chivu, Gheorghe, *Nume de plante în texte românești vechi*, http://onomasticafelecan.ro/iconn2/proceedings/9_04_Chivu_Gheorghe_ICONN_2.pdf, accesat la 9 octombrie 2016.

Ciorănescu, Alexandru, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, 2002.

Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”, București, Editura Cartea Românească, 1931.

Dicționarul etimologic al limbii române, I (A-B), București, Editura Academiei Române, 2010.

Dicționarul etimologic al limbii române, II (C-cizmă), București, Editura Academiei Române, 2015.

Dicționarul limbii române, (în XIX volume), București, Editura Academiei Române, 2010.

Drăgulescu, Constantin, *Dicționar de fitonime românești,* Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2014.

Drăgulescu, Constantin, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești,* Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2010.

Drăgulescu, Constantin, Radu Drăgulescu, *Contribuţii la cunoaşterea limbii geto-dacilor. Denumirile dacice de plante*, Sibiu, Editura Universităţii „Lucian Blaga”, 2000.

Drăgulescu, Constantin, Drăgulescu, Radu, 2014, *Consideraţii asupra unor lexeme daco-geto-trace*, Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu.

Gledhill, David, *The Names of Plants*, fourth edition, Cambridge University Press, 2008.

Gorovei, A., *Credinţe şi superstiţii ale poporului român*, București. Editura Vestala, 2103.

Hasdeu, B.P., *Etymologicum Magnum Romaniae*, Bucureşti, 1894.

Marian, Simion Florea, *Botanica poporană română*, vol. I Suceava, Editura Mușatinii, 2008, vol. II-III, București, Editura Academiei Române, 2010.

BDD-A25397 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)

Milică, Ioan, *Imaginarul creștin în denumirile populare românești de plante III*, în *Limba Română*, nr. 5, anul XXIV, 2014 și http://www.cntdr.ro/sites/default/files/cs2013/cs2013a25.pdf.

Musselman, Lytton John, *A Dictionary of Bible Plants*, Oxford University Press, 2012.

Niculiță-Voronca, Elena, *Datinile și credințele poporului român. Adunate și așezate în ordine mitologică*, 2 vol., București, Editura Saeculum Vizual, 2008.

Pamfile, Tudor, *Mitologia poporului român*, 2 vol., București, Editura Vestala, 2008.

Quattrocchi, Umberto, *CRC World Dictionary of Grasses. Common Names, Scientific Names, Eponyms, Synonyms and Etymology*, Vol. I. A-C, vol. II. E-O, vol. III. P-Z, Boca Raton, London, New York, CRC Taylor & Francis Group, 2006.

Russu, I. I., *Etnogeneza românilor*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981.

Sporiș, Valerica, *Note pe marginea naturii adjectivului din perspectiva relației cu substantivul, verbul și adverbul*, http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari2/Valerica%20Sporis.pdf.

Terian, Simina, „Premise pentru o poetică a textemelor", in: *EITM5*, Târgu Mureș http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari5/IETM5_Part41.pdf.

Terian, Simina-Maria, *Textemele românești. O abordare din perspectiva lingvisticii integrale*, Iași, Institutul European, 2015.

Vinereanu, M., *Dicţionarul etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică*, București, Editura Alcor Edimpex, ed. a 2-a, 2009.

Watts, Donald C., *Elsevier's Dictionary of Plant Lore*, Amsterdam, Boston, Heidelberg, London, New York, Oxford, Paris, San Diego, San Francisco, Singapore, Sydney, Tokyo, Elsevier, 2007.

BDD-A25397 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:18 UTC)